

IZVORI ZA POVIJEST SVETVINČENTA U DRŽAVNOM ARHIVU U VENECIJI

Alessandra SAMBO
Archivio di Stato di Venezia
Venezia, San Polo 3002

UDK 930.253 (497.5-2 Svetvinčenat)
Izlaganje sa znanstvenog skupa
Primljeno 7. lipnja 1997.

Autorica najprije govori o teškoćama u pronalaženju gradiva o Svetvinčentu jer se radi o maloj upravnoj jedinici, k tomu još i autonomnom feudu, pa je mali broj predmeta stizao do viših organa vlasti. Neke podatke moguće je pronaći u popisima stanovništva, ali glavnu pozornost treba usmjeriti na obiteljske arhive. Ostali relevantni fondovi, kao što su bilježnički, sudski i crkveni, ne nalaze se u Veneciji. Zatim se daje kratak historijat vlasnika feuda, te upućuje na privatni obiteljski arhiv Grimani, kao i fond Grimani i Barbarigo koji nažalost nije sređen, ali autorica ipak navodi neke osnovne skupine spisa koji se u njemu mogu naći.

Kada se krene u proučavanje povijesti jedne općine koja ne predstavlja važnu upravnu jedinicu, istraživanje pisanih izvora uvijek je težak zadatak, budući da će takvi izvori rijetko biti koncentrirani samo na mali broj arhiva, već će biti raspršeni unutar dokumenata koji se čuvaju u različitim fondovima, pa će njihovo uočavanje zahtijevati jako mnogo vremena, dok će rezultati ponekad biti osrednji, pa čak i nikakvi. Potrebno je, stoga, prethodno ocijeniti koji će plan istraživanja biti korisniji kako bi se došlo do cilja.

Radi lakšeg poimanja pojednostaviti ćemo klasifikaciju i reći da postoje različite vrste arhiva: uredski arhivi i oni javnih ustanova (među kojima ovdje podsjećamo i na one sudske, a pomalo, možda netočno, uvrštavamo tu i bilježničke arhive), zatim oni vjerskih ustanova (samostani, ali i župe i biskupije) i ostale strukture javne skrbi (svjetovne ili religiozne), privatni arhivi (većim se dijelom sastoje od obiteljskih arhiva, odnosno pripadaju plemićkim obiteljima).

Budući da Svetvinčenat predstavlja gotovo "nepropustan" feud za centralnu mletačku vlast, koji uživa potpunu autonomiju građanske i kaznene nadležnosti, i budući da teritorijalno obuhvaća mali prostor, osim što se nalazi daleko od mletačkog sjedišta, bit će teško, ili pak tek slučajno, prikupiti informacije o tom mjestu na temelju normalne korespondencije između lo-

kalnih predstavnika i ureda i organa vlasti u Veneciji, osim u slučaju prethodne spoznaje o postojanju događaja koji su vrijedni spomena (npr. narodni ustanci) ili događaja koji su kazneno važni (krijumčarenja, ubojstva itd.), a koji zahtijevaju intervenciju viših organa vlasti. Korisnije bi moglo biti pregledavanje bilježničkih arhiva, koji bi mogli pružati obavijesti o kupoprodajnim ugovorima, oporukama, mirazima, inventarima dobara itd. Dakako, teško da se to može odnositi, u našem slučaju, na mletačke fondove, osim možda za ono gradivo koje je tamo izravno nastalo. Zasigurno, u arhivima sudova mogla bi se čuvati bogatija dokumentacija, koja je priložena kao dokazno sredstvo prigodom rješavanja građanskih ili sličnih sporova, koji se ne mogu u pravom smislu riječi definirati kao administrativni (kod pitanja razgraničenja sa susjednim općinama ili prilikom određivanja prava na jurisdikciju u odnosu na ostale feudalce ili s lokalnim građanskim ili crkvenim vlastima), a takva se dokumentacija može ispravno razumjeti samo uz prethodno posjedovanje informacija o takvim događajima, i to u slučaju da se to gradivo uspjelo oduprijeti nedaćama vremena i izlučivanju arhivskog gradiva u prošlom stoljeću.

Moguće je ipak pronaći informacije o ovom mjestu prema popisima stanovništva koji su u više navrata izvršeni u drugoj polovini osamnaestog stoljeća na cijelom mletačkom području, a analitički opisuju podjelu stanovništva prema spolu, dobi, društvenom statusu, prema proizvodnim područjima, broju i vrstama životinja te proizvodnim strukturama na određenom prostoru.

Budući da biskupijski i župni arhivi mletačke Istre zasigurno nisu koncentrirani u Veneciji, stigavši, zaobilaznim putem, do zadnjeg segmenta klasifikacije, usredotočit ćemo našu pozornost na obiteljske arhive i to stoga što se feudi stalno nalaze u rukama moćnih patricijskih mletačkih obitelji. Prateći imena titulara feuda, u mogućnosti smo uočiti i potražiti eventualno postojanje nekog njihovog arhiva.

Već početkom četrnaestog stoljeća feud Svetvinčenat nalazi se u posjedu obitelji Castropola (iz pulskog kaštela?) i njime su upravljali Nascinverra, a zatim Piero. Taj su posjed potom naslijedili sinovi Clocesio i Nascinverra, a nakon njih Folcherio, unuk Clocesijev, i Fiorino, unuk Nascinverre. Ovog će posljednjeg naslijediti sin Andriolo, dok će od strane Folcheria, umrlog bez nasljednika, nasljednici biti najprije nećaci Dardi i Giacomo Morosini, rođeni iz braka između sestre Nicolette i Andrije Morosinija, sina pokojnog Marina, od pobočne loze, potom drugi nećak Zilio (ili

Egidio), jedini koji je ostavio za sobom potomke. Njega će naslijediti sinovi Andrea i Polo.

Prvi će oženiti Margheritu de Soris iz Svetvinčenta, s kojom će imati više djece, među kojima i Piera, koji će ostaviti feud sinu Andriji. Ovaj će, našavši se bez muškog nasljednika, feud prepisati svojoj kćeri Morosini, rođenoj iz braka sa Chiarom Priuli, koja će, međutim, upravljati feudom kao skrbnik sve do udaje njegovih kćeri. Morosina, koja se udala 1560. godine za Marina Grimanija, koji je kasnije postao dužd, upravljat će feudom sve do smrti 1613., i ostavit će ga, budući da nije imala djece, u nasljedstvo nećaku Pieru Grimaniju, rođenom iz braka između njezine sestre Anzole i Marinova brata, Almoroa.

Od tog će trenutka feud neprekidno pripadati Grimanijima iz S. Luke.

Sa strane drugog sina Zilija Morosina, Pola, nasljednici će biti sinovi Piero, a potom Marco. Ovaj posljednji, budući da nije imao izravnih nasljednika, na smrti imenuje svojim nasljednikom nećaka Pola Dandola, rođenog iz braka između Francesca Dandola i Katarine Frankopanske, kćeri Ivana Frankopanskog, krčkog i senjskog grofa, i jedne sestre Marka Morosinija, vjerojatno imenom Isabetta.

Ove se dvije grane (Dandolo i Morosini), kroz dugi period, krajem petnaestog i početkom šesnaestog stoljeća, sukobljavaju, kako bi im bilo priznato pravo na feud.

Do sada se znalo za postojanje znatne dokumentacije u vlasništvu posljednjih nasljednika Grimanijevih iz S. Luke, koja se odnosi na ovaj posljednji period, i jednog svežnja *Miscellanea Soranzo* koji se čuva u Državnom arhivu u Veneciji, a sadrži kopije nekoliko dokumenata koji se odnose na prethodna razdoblja. Naprotiv, nije nikada sustavno istražen arhiv *Grimani i Barbarigo*, budući da nije inventariziran. Taj arhiv, koji se sastoji od dvaju danas međusobno pomiješanih, ali izvorno zasebnih arhiva, poznatiji je po dijelu koji se odnosi na obitelj Barbarigo, dok je za drugi neispravno navedeno da se odnosi na dužda Marina Grimanija. On se, naprotiv, većim dijelom sastoji od dokumenata koji se odnose na upravu feuda Svetvinčenat u periodu njegove supruge Morosine (druga polovina XVI. st. – 1613. godine), koja očito u tom periodu vodi feud zajedno s mužem, ali ipak neovisno od njega. Veći dio ostale dokumentacije sastoji se od spomen spisa ili kopija akata (osobito oporuka) ili starijih sporova s kraja četrnaestog stoljeća između Morosinijevih i porečkog biskupa, Vodnjana i obitelji Dandolo, uz još neke papinske bule. Dio koji se odnosi na Svetvinčenat podijeljen je u 24

svežnja, od kojih neki samo djelomično sadrže dokumente o Svetvinčentu, ali mnogi drugi sadrže uglavnom, ili u potpunosti, gradivo o Svetvinčentu. Zanimljivo je to i kao primjer uprave koju možda izravno vodi žena (suprotno onome što je sadržano u zakonima, koji ne priznaju ženi u srednjem vijeku i u moderno doba visok stupanj autonomije u odnosu na muža – zakon koji je, osim toga, često proturječan praksi) – no ipak se radi o primjeru feuda koji ostvaruje svoj kontinuitet u međuobiteljskoj migraciji, baš zbog toga što su preživljavale žene. Taj arhiv čuva priličan broj pisama upućenih Morosini od strane upraviteljâ ili kapetanâ Svetvinčenta.

Velik dio ostalih, vrlo zanimljivih dokumenata, odnosi se na sâmoupravljanje kaštelom: imenovanja nekih župnika, ugovori kapetanâ kaštela, kazneni sporovi u njihovoj nazočnosti, čiji su prijepisi poslani u Veneciju, troškovi gradnje kaštela, registri ili popisi prihoda i troškova, popisi dobara, molbe općine i upućivanje glasnikâ u Veneciju radi pravilne reorganizacije općine, prijepisi (kopije) statuta poslani radi odobrenja (sadržaja i primjene), određivanja teritorijalnih granica, analitički popis glavarâ obitelji, vinograda i proizvodnje, jedan nacrt teritorija.

Spoznaja o postojanju ovog gradiva odveć je svježâ, a da bi se o njemu moglo dati jedno razborito vrednovanje, osobito s obzirom na nesređenost dokumenata, no očita je njegova važnost radi analitičnosti i bogatstva informacija koje se odnose na još nedovoljno poznati dio povijesti Svetvinčenta.

Naravno, uvijek postoji mogućnost, osim što je i poželjno, da se još neki dokumenti čuvaju u arhivima nekih drugih obitelji (Dandolo ili Morosini, ili u arhivima u koje je ta dokumentacija pristigla), i čije postojanje još uvijek nije poznato, kao i u sudskim, bilježničkim i crkvenim arhivima, u Veneciji kao i na istarskom području.

Podaci koji se razabiru u gradivu sačuvanom u Veneciji zasigurno bi trebali olakšati istraživanje i pronalaženje ostaloga gradiva.

Prevela s talijanskog jezika

Branka Antić, prof.

Državni arhiv u Pazinu

SUMMARY

SOURCES FOR THE HISTORY OF SVETVINČENAT IN THE STATE ARCHIVE IN VENICE

In this short but significant survey the A. explains – first of all – the difficulties she encountered searching for material on Svetvinčenat in the State Archive in Venice. The main reason was that it was a small administrative unit, and moreover an autonomous fief in which the feudal lord had all civil and penal prerogatives, so that few questions came to higher administrative levels. Some data can be found in census lists, compiled for the whole Venetian territory only in the second half of the 18th century, but the main interest should be focused on family archives. Other useful collections, such as notarial, judicial and ecclesiastical, are not in the Venetian Archive.

Then the A. sketches a brief history of the ownership of the fief, in order to conclude which family archives could hold material on Svetvinčenat. She refers to the private archive of the Grimani family, today in the hands of the surviving successors, and the collection *Grimani and Barbarigo* in the Venetian Archive. Unfortunately, this collection has not yet been put in order, but the A. nevertheless lists some essential groups of documents that one can find in it. Although a final opinion of the collection can not be given – because the material is still in disarray – its importance is obvious for the richness of information relating to the still insufficiently known history of Svetvinčenat.

RIASSUNTO

FONTI PER LA STORIA DI SANVINCENTI NELL'ARCHIVIO DI STATO DI VENEZIA

In questa breve ma ricca presentazione l'autrice tratta, innanzitutto, delle difficoltà nel reperimento di materiale di archivio relativo a Sanvincenti, nell'Archivio di Stato di Venezia, trattandosi di una piccola unità amministrativa e, per giunta, di un feudo autonomo, dove la competenza delle cause civili e penali era in mano al feudatario, per cui, fino ai più alti organi di potere giungeva un esiguo numero di cause. Alcuni dati si possono reperire nei censimenti della popolazione eseguiti durante il 18. secolo in tutto il territorio veneto. Però

l'attenzione va indirizzata, in particolar modo, verso gli archivi familiari. Altri fondi di rilievo, quali quei notarili, giudiziari o ecclesiastici non si trovano a Venezia.

L'autrice presenta, quindi, una breve storia del proprietario del feudo affinché si possano individuare gli archivi nei quali potrebbe essere depositata la documentazione relativa a Sanvincenti; ci indica l'archivio privato della famiglia Grimani in possesso dell'ultimo erede, come pure il fondo Grimani – Barbarigo, il quale si trova nell'Archivio di Venezia. Il fondo, purtroppo, non è ancora ordinato. L'autrice comunque cita alcuni gruppi elementari di atti che vi si possono trovare. Benché, a causa dell'inesistente ordine, non sia possibile esprimere un giudizio su quel materiale, è evidente comunque la sua importanza per la ricchezza di informazioni relative a un frangente storico di Sanvincenti, non ancora sufficientemente esplorato.